

(1) שמות פרק יט

(יח) וְהָרַם יְהוָה עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֵשָׂן הַכַּבֵּשׂוֹן וַיִּתְרַד כָּל הָהָר מְאֹד:
(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֶזֶק מְאֹד מִשֶּׁה יְדַבֵּר וְהָאֵל־לֵהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

(2) רשב"ם על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר - אל הקב"ה ואין קולו נשמע לשום אדם אלא להקב"ה. אבל הקב"ה יעננו למשה בקול גדול בשביל קול השופר שהולך וחזק מאד וצריך שיהיה קולו של הקב"ה נוצח קול השופר להשמיע למשה:

(3) אבן עזרא על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר - לדעת הגאון כי השם פעם מעביר קול השופר. אז היה משה מדבר בקול גדול והשם יעננו בקול. כדרך וישמע את הקול מדבר אליו. ועל זה כתוב בעבור ישמע העם בדברי עמך. וכבר אמרתי לך. כי לפי דעתי בדברי עמך על עשרת הדברים ידבר:

(4) וטעם משה ידבר. דבק עם קול השופר. כי נשמת משה היתה דבוקה בשם כי משה היה מדבר בתחתית ההר עם השם לשאול לו. והכתוב לא גלה מה היה שואל והשם עושהו בקול. שהיה משה שומעו ולא היה קול השופר אע"פ שהיה חזק מונע אותו לשמוע הקול בעבור זה כתוב אחריו ויקרא ה' למשה בקריאת קול לעלות אל ראש ההר ששם ירד כבוד השם:

(5) רש"י על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר - כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייע לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע:
יעננו בקול - יעננו על דבר הקול כמו (מ"א יח) אשר יענה באש על דבר האש להורידו:

(6) מלכים א פרק יח

(כד) וַיִּקְרָאֲתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם ה' וְהָיָה אֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ בְּאֵשׁ הוּא אֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדְּבָר:

(7) רמב"ן על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר והאלהים יעננו בקול אמרו במכילתא שזה על שעת מתן תורה, שהיה משה משמיע הדברות לישראל, כמו שכתב רש"י ועל דרך הפשט לא ידבר בזה עדיין, אבל ירד השם הנכבד אל ההר ביום השלישי, והוציא משה את העם מן המחנה לקראת הכבוד הנראה להם, ויתיצבו הם בתחתית ההר, ומשה עלה למעלה קרוב לראש ההר ששם הכבוד מחיצה לעצמו ומדבר עם ישראל להורותם מה יעשו, וישראל שומעים קול האלהים שעונה אותו ויצונו והם לא יבינו מה יאמר לו, ויצוה אותו בצוואות האמורות אח"כ בפרשה רד העד בעם וגו', לך רד ועלית אתה ואהרן עמך וגו',

(8) והיה זה קודם מתן תורה וגם בשעת הדברות, כי משה לא עלה אל ראש ההר אל הערפל אשר שם האלהים רק לאחר מתן תורה וכן אמר (דברים ה ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר, כאשר עליתי אני ויש מפרשים כי ישראל יראים מאד מקול השופר שהולך וחזק מאד, ומשה היה אומר תחלה כוונו דעתכם כי עתה תשמעו קול בענין כך, ומיד האלהים יעננו אותו בקול:

(9) רמב"ם מורה נבוכים ב:לג

IT is clear to me that what Moses experienced at the revelation on Mount Sinai was different from that which was experienced by all the other Israelites, for Moses alone was addressed by God, and for this reason the second person singular is used in the Ten Commandments; Moses then went down to the foot of the mount and told his fellow-men what he had heard. Comp., "I stood between the Lord and you at that time to tell you the word of the Lord" (Deut. v. 5). Again, "Moses spake, and God answered him with a loud voice" (Exod. xix. 19)

(10) אור החיים על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר והאלהים וגו' אולי שהיה משה מדבר לפני ה' דברי שיר ושבח, כמקביל פני מלך הגדול ברוך הוא, והאלהים יעננו בקול, פירוש בקול האמור בסמוך, שהוא קול השופר, כמי שמתרצה בדבריו, או יאמר יעננו למה שהיה מדבר לו, ואמר בקול, פירוש בקול גדול, בעבור ישמע העם בדברו עמו. . . ורואני כי יש בזה תוספות הדרגה, כי היה ה' עונה לדברי משה, וזה יותר מעלה ממה שהי' ה' מדבר תחלה ויענהו משה

11 הכתב והקבלה על שמות פרק יט פסוק יט

ומלת יעננו הוא מן כל מעיניי בכך (תהלים פ') טרם אענה אני שוגג (שם קי"ט) לענות בו (קהלת), שפירשוהו לשון עיון שכלי והתבוננות, וטעם יעננו בקול, אלהים השפיע על משה עיון שכלי והתבוננות לכוין דעתו ולהבין עומק כוונת קול הדבור וההשגה הנשגבה שבו (עמ"ש בכי תבא וענו הלוויים), וכן מבואר דעת רבותינו בכוונת מקרא זה, שאמרו (במכדורש"י ויקרא ו') בגין דכתיב ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים, על דא משה ידבר והאלהים יעננו. ודבריהם סתומים, ומתבארים ממה שכתבנו:

12 דברים פרק כז

(יד) וְעָנּוּ הַלְוִיִּים וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם:

13 הכתב והקבלה על דברים פרק כז פסוק יד

... יתבאר לנו ג"כ לשון וענו הלוויים ואמרו, כי מלת וענו יאמרו בו המפרשים, או שהוא לשון התחלת דברים כמו ויען איוב, אם בעבור שאלו עונים נגד אלו פעם בברכה ופעם בקללה; והם דברים מבוארי הדוחק, כי העם לבד היו העונים להסכים עם דברי הלוויים, אמנם הלוויים לא היו רק משמיעים לא עונים, ומהו לשון וענו הנאמר בהם?

14 ונ"ל שאין הוראת מלת וענו ענין תשובה על דברים שקדם, כי מצאנו לשון ענה הרבה מאד שאין המכוון בהם תשובת דברים, כמו הכרת פניהם ענתה במ (ישעיהו ג:ט), כחשי בפני יענה (איוב טז:ח), עונינו ענו בנו (ירמיהו יד:ז), וענתה בי צדקתי (בראשית ל:לג), כל אלה לא יתפרשו כ"א לשון גלוי ופרסום, דומה לשרש עין כמו לעיני בני עמי, לעיני השמש הזאת, הקדשה היא בעינינו, שענינם הגלוי והפרסום, כמו וענתה בי צדקתי, יתגלה ויתפרסם בי צדקתי, וכן עונינו ענו בנו יתגלו ויתפרסמו בנו עונינו, ומזה אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן (הושע ב:כג), ג"כ ענינם משרש עין להוראת הגלוי והפרסום, ור"ל הארץ לא תניח את שרשי הנזרעים טמונים להתעפש בתוכם אבל תצמיח אותם עד שיתראו לעין,

15 וכן כל לשון ענה הנאמר בו ית', עננו ה' עננו, יענך ה' ביום צרה, לאל העונה אותי ביום צרתי, שלא יתכן לפרשם לשון תשובת דברים, אבל כולם יתבארו מלשון עין, יענך ה', טעמו ישים ה' עינו להשגיח עליך, והוא הפך הסתר פנים שבעת צרה, וכן עניי ה' תנה עין השגחתך עלי (והמפרשים לא יצאו ידי חובות ביאור המקומות אלה), וכבר מצאנו לרש"י שפי' שרש עונה משרש עין, כמו טרם אענה אני שוגג (תהלים קל"ט) שפי' טרם השתדלתי בעיון התלמודיים, וכן נתן אלהי לבני אדם לענות בו (קהלת) פירש"י לשון עיון המחשבה, והוא מן כל מעיניי בכך (תהלים פ'), כל עיוני רעיוני אינו אלא בכך, ומזה והאלהי יעננו בקול, כלומר ישפיע עליו עיון שכלי והתבוננות ויכוין דעתו במושכלות ...

16 העמק דבר על שמות פרק יט פסוק יט

משה ידבר. פרש"י לענין הדברות שלא שמעו מפי הגבורה אלא שתי הדברות. ולא נראה זה הביאור. שהרי זה אינו אלא לחד מ"ד ואפילו למש"כ דלכ"ע לא שמעו בשלימות כמו משה ג"כ ק' למה זה נצרך להזהיר את העם שישמעו מפי משה והרי המה הרגישו שהקב"ה מדבר עם משה והמה אינם יודעים מה. ובע"כ ישמעו ממנו. וגם עד כה הסכינו לשמוע מפי משה דברות ה'.

17 אלא בא הקב"ה להוסיף דאפילו מה שמשה ידבר היינו תורה שבע"פ שהוא אינו לשון הקב"ה בעצמו כמו פרשה שבכתב גם כן ידבר בעצמו לכל ישראל: והאלהים יעננו בקול. יתן כח בקולו שיהי' נשמע לכל ישראל. וכמו שהיה במדבר סדר המשנה כדאיתא בפ"ה דעירובין שהיה אומר פעם א' הלכה לכל ישראל. ולא כאשר היה עד כה שקרא לזקני העם לפרש התורה שבע"פ ששם לפניהם ומהראוי היה שיהיה זה הקול בא אחר עשרת הדברות ויגע לצורך לשמוע ההלכה שבע"פ מפי משה. אבל בא לפני עשרת הדברות כדי להודיע שא"א להיות הדברו רגע א' בלי קבלת שמיעה בקול משה אשר ידבר מפי עצמו